

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 4. 2020. Issue 2.

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 4. 2020. Issue 2. Podgorica, December 2020.

Publishing this issue of MJSS was supported by the Ministry of Science of
Montenegro

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 200 copies

Volume 4. 2020. Issue 2. Podgorica, December 2020.

CONTENTS:

THE OLDEST STATES FORMATION ON THE TERRITORY OF MONTENEGRO
Zivko ANDRIJASEVIC ..... p. 115

CARTOGRAPHY IN HISTORY – HISTORY IN CARTOGRAPHY
Goran BAROVIC, Nenad PEROSEVIC ..... p. 139

CELEBRATION OF 400 YEARS FROM THE ESTABLISHMENT OF
CETINJE PRINTING HOUSE IN 1893
Jovan MUHADINOVIC ..... p. 151

GEOPOLITICS AND MIDDLE EAST: THE WORLD IN CHAOS
Mira SOROVIC ..... p. 163

REVIEWS:

BATTLE OF WARSAW 1920.
Mateusz MORAWIECKI ..... p. 181

COMPLETE SYNTHESIS OF THE CULTURAL HERITAGE OF MONTENEGRO
– Presentation of the book: Cultural Heritage of Montenegro
Nenad PEROSEVIC ..... p. 187

TO KILL A SULTAN – Presentation of the book: To Kill a Sultan – A
Transnational History of the Attempt on Abdülhamid II
Amer MASLO ..... p. 191

ANTI-CONTRIBUTION TO MONTENEGRIN SCIENCE – Presentation of
the book: Montenegrin Language and Nationalism
Novica VUJOVIC ..... p. 199

MONUMENT IN TIME – Presentation of the book: Portents of Freedom –
monuments of People's Liberation War in the Pljevlja region
Amel DURUTLIC ..... p. 211

IN MEMORIAM – Professor MIOMIR DAŠIĆ, PhD (1930–2020)
Marijan PREMOVIC ..... p. 215

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS ..... p. 221

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 200 primjeraka

Volume 4. 2020. Issue 2. Podgorica, Decembar 2020.

SADRŽAJ:

FORMIRANJE NAJSTARIJIH DRŽAVA NA PROSTORU CRNE GORE
Živko ANDRIJAŠEVIĆ ..... str. 115.

KARTOGRAFIJA U ISTORIJI – ISTORIJA U KARTOGRAFIJI
Goran BAROVIĆ, Nenad PEROŠEVIĆ ..... str. 139.

PROSLAVA 400 GODINA ŠTAMPARIJE NA CETINJU 1893. GODINE
Jovan MUHADINović ..... str. 151.

GEOPOLITIKA I BLISKI ISTOK: SVIJET U HAOSU
Mira ŠORović ..... str. 163.

PRIKAZI I OSVRTI:

VARŠAVSKA BITKA 1920.
Mateusz MORAWIECKI ..... str. 181.

CJELOVITA SINTEZA KULTURNOG NASLJEĐA CRNE GORE
– Prikaz knjige: Kulturno nasljeđe Crne Gore
Nenad PEROŠEVIĆ ..... str. 187.

UBITI SULTANA – Prikaz knjige: To Kill a Sultan – A Transnational History
of the Attempt on Abdülhamid II
Amer MASLO ..... str. 191.

CRNOGORSKOJ NAUCI ANTIDOPRINOS – Prikaz knjige: Crnogorski
jezik i nacionalizam
Novica VUJOVIĆ ..... str. 199.

SPOMENIK VREMENU – Prikaz knjige: Znamenja slobode – spomenici
NOR-a u pljevaljskom kraju
Amel DURUTLIĆ ..... str. 211.

IN MEMORIAM – PROF. DR MIOMIR DAŠIĆ (1930–2020)
Marijan PREMOVIĆ ..... str. 215.

UPUTSTVA ZA AUTORE ..... str. 223.

Review

UBITI SULTANA

Prikaz knjige: *To Kill a Sultan – A Transnational History of the Attempt on Abdülhamid II* (1905), ed. Houssine Alloul, Edhem Eldem, Henk de Smaele, Palgrave Macmillan, London, 2018, 281 str.

Amer MASLO

Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina
amermaslo9@gmail.com

Jačanje teorije i prakse anarhizma u drugoj polovini devetnaestog stoljeća može se posmatrati kao reakcija na brojne globalne trendove, koji su bili prisutni u tom periodu ljudske prošlosti. Pripadnici različitih anarhističkih pokreta tada počinju predstavljati ozbiljan problem i prijetnju državnim liderima. Propaganda by deed, anarhističko načelo, koje je između ostaloga podrazumijevalo upotrebu nasilja i poticanje napada na državnike sa željom da se stanovništvu prikažu slabosti državnog sistema i da se isto potakne na pobunu, za posljedicu je imalo organizaciju brojnih atentata širom svijeta. Želja ruskog cara Aleksandra II za sprovođenjem reformi, kojima bi se suzbio uspon revolucionarnih i anarhističkih pokreta, bio je zasigurno jedan od povoda za atentat 1881. godine u kojem je car izgubio život. Sličnu sudbinu su doživjeli francuski predsjednik Sadi Carnot, italijanski kralj Umberto I, američki predsjednik William McKinley, portugalski kralj Karlos I i grčki kralj George I. Sa druge strane, značajan je broj i onih državnika koji su preživjeli atentate poput njemačkog cara Wilhelma I, belgijskog kralja Leopolda II, španskog kralja Alfonsa XIII i osmanskog sultana Abdülhamida II. Džuma namaz, redovna muslimanska molitva petkom, bila je prilika za brojne posjetioce džamije Yıldız Hamidiye da se približe i uživo vide sultana Abdülhamida II. Nakon molitve 21. jula 1905. godine prilikom sultanovog izlaska iz džamije u neposrednoj blizini eksplodirala je bomba, koja je usmrtila 26, a ranila 58 osoba, dok sultan nije bio ozlijeđen. Osmanska policija je vrlo brzo obznanila da su iza napada stajali armenski revolucionari (ARF), a među uhapšenim je bio i belgijski anarhista Edward Joris. Glavni

cilj ARF-a bilo je pokretanje reformi i skretanje međunarodne pažnje na sudbinu Armenaca u Osmanskom carstvu. Edward Joris i još nekoliko učesnika u napadu osuđeni su na smrt, ali međunarodni pritisak je utjecao na Jorisovo iznenadno puštanje na slobodu i izručenje Belgiji 1907. godine. Upravo je Jorisova involviranost u ova dešavanja ovom lokalnom događaju dala internacionalni karakter.

Ipak, pokušaj atentata na sultana Abdülhamida II nije imao snažnog odjeka u historiografskoj literaturi. Upravo je takvo stanje stvari motiviralo grupu istraživača koji su na Univerzitetu u Antwerpenu 2013. godine organizirali radionici čija je centralna tema bio ovaj atentat. Kao rezultat tog susreta 2018. godine u izdanju Palgrave Macmillan u Londonu objavljenja je knjiga *To Kill a Sultan – A Transnational History of the Attempt on Abdülhamid II* (1905). Knjiga obima 281 stranice, sastoji se od devet poglavlja, na kojima je radilo isto toliko autora. Oni kroz ovu knjigu iz različitih uglova promatraju transnacionalnu historiju na slučaju pokušaja atentata iz 1905. godine, te pokušavaju dati odgovore na neka od ključnih pitanja vezanih uz ovaj slučaj: Na koji način je događaj iz lokalne historije dobio međunarodni karakter? Kako objasniti upletenost belgijskog anarhiste u redovima ARF-a? Zbog čega je radikalno lijevi revolucionar, poput Jorisa, dobio internacionalnu podršku i zbog čega je pušten ukoliko je napadu u kojem je učestvovao ubijeno 26 ljudi? Glavni urednici ovog izdanja su profesori sa Univerziteta u Antwerpenu Houssine Alloul i Henk de Smaele, te Edhem Eldem, profesor na Univerzitetu Boğaziçi u Istanbulu.

Urednici potpisuju prvo poglavlje knjige naslovljeno „Anatomy of the Yıldız Bombing: Tracing the Global in the Particular” (1,33). Prvo poglavlje je autorima poslužilo kako bi čitatelje uveli u sadržaj knjige i njenu centralnu temu. Osim toga, oni se osvrću na snažan eho koji je prouzrokovao pokušaj atentata na sultana Abdülhamida II na međunarodnoj sceni, te na način na koji je ovaj događaj oblikovan u javnom diskursu pod utjecajem inostranih faktora. Također, predstavljena je i reakcija sultana na ova dešavanja i pokušaj da se tadašnja situacija iskoristi u svrhu popularizacije sultanove ličnosti. Ukratko je ponuđena analiza djelatnosti ARF-a, gdje je skrenuta pažnja na to da je glavni cilj djelovanja ove organizacije bila destabilizacija hamidijanske države i privlačenje međunarodne pažnje i intervencije. To je najbolje prikazano na primjeru napada na Ottoman Bank krajem avgusta 1896. godine i razgovora koji su vodili jedan od menadžera banke Gustav Wülfing i jedan od vodećih armenskih revolucionara Karekin Pastermadjian.

Kada ga je Wülfing upozorio da bi ova armenska akcija mogla rezultirati sa više hiljada žrtava, Pasternadjan je replicirao: „Što više žrtava, to bolje za naš slučaj”. Poseban akcent u uvodnom poglavlju je stavljen na suđenje Edwardu Jorisu. Kao belgijski državljanin sve vrijeme suđenja bio je u povlaštenom položaju u odnosu na armenske optuženike. Prema mišljenju autora njegovo držanje i ponašanje tokom sudskog postupka okrenuli su situaciju u njegovu korist. Svoje nastupe je iskoristio kako bi samo suđenje prikazao političkim, a sebe kao borca za slobodu i kao žrtvu političkog režima. Važan faktor u ovoj priči predstavlja činjenica da je Osmansko carstvo već značajno oslabilo u tom trenutku, a i vladavinu sultana Abdülhamida II pratili su antiturski osjećaji i turkofobija u evropskom javnom mnijenju. Na ovu situaciju su u značajnoj mjeri utjecali orijentalistički narativi, ali i konkretni događaji poput ustanka u Bugarskoj 1876. godine i armenskog masakra 1896. godine, što je pogodovalo Jorisovom djelovanju kako bi njegov slučaj dobio adekvatnu pažnju na međunarodnoj sceni. Autori vrlo dobro primjećuju da brojni evropski suvremenici Jorisa prikazuju žrtvom autokracije, pri tome redovno zanemarujući činjenicu da je Joris učestvovao u napadu u kojem je život izgubilo 26 civila. Kroz ovo poglavlje čitatelj dobija bolju sliku o onim narednim, a prednost same knjige predstavlja činjenica da je na njoj radilo više različitih autora, što u konačnici nudi raznolikiji pogled na dešavanja iz 1905. godine.

U drugom poglavlju knjige naslovljenom „The Armenian Revolutionary Federation and Operation Nejuik” (35–65) Gaïdz Minassian sa Pariškog instituta za političke studije nastoji dati detaljnije informacije o operaciji pod kodnim imenom Nejuik kroz prizmu djelovanja ARF-a. Autor ukazuje na dugu povijest ideje o napadu na sultana Abdülhamida II među sljedbenicima ARF-a, koja se razvijala od 1896. godine, pa sve do samog čina 1905. godine. Kao važan momenat u djelovanju ARF-a navodi povezivanje Vramshabouha Kendiriana i Edwarda Jorisa ističući značaj Jorisove involviranosti u ARF za djelatnost ove organizacije. Da među ljudima zaduženim za izvršenje plana stvari i nijesu funkcionirale najbolje, autor pokazuje na primjeru neslaganja između Christapora Mikaeliana i Mardirosa Markarianana (Safo), vodećih ljudi ARF-a, oko odabira mjesta i vremena za atentat. Upravo pogibiju Mikaeliana i Kendiriana nekoliko mjeseci prije atentata autor izdvaja kao prekretnicu u planiranju napada, iz razloga što je Safo dobio više prostora za slobodnije djelovanje, djelimično mijenjanje plana i sprovođenje ideja na način koji je sam zamislio. Minnassian donosi detaljan opis aktivnosti u danima koji su prethodili napadu, o danu samoga napada, te o osmanskoj istrazi i načinu na koji je ot-

krivena uključenost Edwarda Jorisa u cjelokupan slučaj. Poseban fokus u završnom dijelu poglavlja autor je stavio na burna dešavanja unutar ARF-a nakon atentata, koja su rezultirala isključenjem Mardirosa Markariana i etiketiranjem istog kao glavnog krivca zbog neuspjeha operacije. U konačnici autor je iznio mišljenje da je operacija Nejuik i pored činjenice da je sultan preživio atentat nanijela ogromnu štetu osmanskoj državi prikazavši je mjestom gdje vlada anarhija i kaos, te da je ista pogodovala mladoturskoj revoluciji.

Treće poglavlje ove knjige „Edward Joris: Caught Between Continents and Ideologies?” (67–97) napisao je Maarten Van Ginderachter, profesor historije na Univerzitetu u Antwerpenu. Cjelokupan slučaj, uzroci i posljedice učešća Edwarda Jorisa u istome, i kontradikcije koje se javljaju sagledane su kroz prizmu belgijskih dokumenata. U uvodnom dijelu autor nudi informacije o životu Edwarda Jorisa, prije i nakon odlaska u Istanbul, o njegovom učešću u pokušaju atentata, zatim o tretmanu u zatvoru i tokom suđenja koji je bio znatno bolji negoli su to predstavljali mediji, ali i o zanimljivoj epizodi planiranja bijega iz zatvora. Posebnu pažnju Van Ginderachter posvećuje izučavanju Jorisove radikalizacije i puta koji je jedan anarhosindikalista i čovjek koji nije bio pristalica načela „Propaganda by deed” prošao do pridruživanja ARF-u i učešća u atentatu na sultana Abdülhamida II. Autor iznosi i mišljenje prema kojem je jedan od ključnih uzroka Jorisove involviranosti u dešavanja u Istanbulu bila ambicija da postane nešto više od običnog činovnika, a kao jedan od dokaza za tu tvrdnju ističe činjenicu da je Joris odlučio ostati u osmanskoj prijestolnici nakon napada. Međusobno isključivi ideali pacifizma i terorizma, reformizma i anarhizma, nacionalizma i kozmopolitizma su prema riječima Van Ginderachtera donekle spojeni u Jorisovom djelovanju, a u tom smislu vrlo važno bi bilo spomenuti i jednu od Jorisovih izjava u kojoj je on rekao da njegovi anarhistički principi nemaju nikakve veze s pokušajem atentata na sultana.

Autor četvrtog poglavlja ove knjige koje nosi naslov „The Ottoman War on ‘Anarchism’ and Revolutionary Violence“ (99–128) jeste Toygun Altıntaş. Riječ je o doktorandu na Odsjeku za bliskoistočne jezike i civilizacije Univerziteta u Chicagu, koji se bavi istraživanjem hamidijanskog režima i armenskih revolucionarnih aktivnosti krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Autor je u ovom poglavlju nastojao da pokušaj atentata i odgovor osmanskih vlasti kontekstualizira unutar evropskog i ruskog vala radikalizma i antianarhizma. Altıntaş nudi pregled prakse i ideologije revolucionarnog nasilja u Evropi, Rusiji i Osmanskom Carstvu, te analizira anti-

anarhističke mjere koje su sprovedene u Osmanskom carstvu još od vremena kada je ubijen ruski car Aleksander II, pa sve do pokušaja ubistva sultana Abdülhamida II. Sagledavajući ova dešavanja kroz prizmu djelovanja armenske revolucionarne organizacije, autor zaključuje da je sama akcija za ARF i njegovu rasprostranjenu mrežu u Carstvu predstavljala ozbiljan udarac od kojeg se bilo teško oporaviti. Sa druge strane, osmanski režim je nastojao da svoju državu prikaže kao modernu u kojoj su prisutan zakon i red, pri tome umanjujući značaj samog događaja od 21. jula 1905. godine i njegovu povezanost s lošim stanjem u kojem su se nalazili Armeni u Osmanskom carstvu.

Houssine Alloul u petom poglavlju knjige naslovljenom „Belgium and the Hamidian Regime; or, the Antinomies of Small State Diplomacy” (129–161) kroz slučaj suđenja Edwarda Jorisa prati diplomatske odnose između Osmanskog carstva i Belgije. Samu aferu Joris autor je okarakterizirao kao jednu od najspornijih epizoda u historiji belgijsko-osmanskih odnosa. Alloul kroz svoj rad čitateljima predstavlja razloge koji su utjecali na predstavnike belgijske konzervativne katoličke vlade, koji su simpatizirali hamidijanski režim, da stanu u odbranu učesnika u atentatu čiji je ishod bio 26 poginulih osoba. Pri tome Alloul posebnu pažnju skreće na više međusobno povezanih faktora, kao što su javno mnijenje u Belgiji, legalistički karakter belgijske predratne diplomatije i belgijski (evropski) trijumfalni diskursi o sebi. Autor nastoji ovaj diplomatski spor postaviti u odgovarajući kontekst rasprava o valjanosti ekstrateritorijalne konzularne nadležnosti u dugom devetnaestom stoljeću, znajući da su belgijski diplomati prilikom učešća u ovoj epizodi bili svjesni činjenice da je osmanski pravosudni sistem bio podložen utjecaju inostranih faktora. U tom smislu značaj afere Joris, prema riječima autora, jeste i u tome što prikazuje i otkriva opseg i implikacije „zapadne ekstrateritorijalnosti”.

Will Hanley, profesor historije na Florida State University i autor šestog poglavlja knjige „Extraterritorial Prosecution, the Late Capitulations, and the New International Lawyers” (163–192), u svom istraživanju se usredotočuje na međunarodno-pravnu dimenziju suđenja Edwarda Jorisa. Hanley ukazuje na isprepletenost ugovora poznatih kao kapitulacije i međunarodnog prava u modernom državnom sistemu, ukazujući na suprotna tumačenja zvaničnog Istanbula i zvaničnog Brisela u pogledu spornog belgijsko-osmanskog sporazuma iz 1838. godine. Upravo je to, uz još neke dodatne propuste koji su napravljeni prilikom suđenja Jorisu kao stranom državljaninu koji je izvršio napad na osmanske državljane, dovelo do

rasprava između pravnik na međunarodnom nivou. Svoje istraživanje autor temelji na analizi suprotstavljenih eseja koji su objavljeni u vodećim pravnim časopisima 1906. i 1907. godine. Posebnu pažnju Hanley posvećuje esejima koje su objavili belgijski pravnik Albéric Rolin i osmanski pravnik Gabriel Noradunkyan, ali pored toga nudi i osvrt na eseje drugih pravnik koji su se zanimali i koji su pisali o ovom slučaju poput Nicolasa Politisa, Emmanuela Salema i Andréa Mandelstama.

Henk de Smaele u sedmom poglavlju knjige „Covering the Ottoman Empire: Orientalism and the Mass Media” (193–224) piše o prisutnosti orijentalizma u izvještavanju evropskih medija o slučaju neuspjelog atentata na sultana Abdülhamida II. Kako je Istanbul u to vrijeme bio jedna od rijetkih metropola u kojem su pored velikog broja stranih dopisnika djelovale i britanska novinska agencija „Reuters” i francuska novinska agencija „Havas”, protok informacija je bio dosta brz. Sama priča vezana uz pokušaj atentata za mass medije, koji su u tom periodu počeli igrati značajnu ulogu u društvu, prema riječima autora, bila je spektakularna i senzacionalna. Političke prilike u Osmanskom carstvu, orijentalistički diskurs, veliki broj žrtava, sličnost sa drugim političkim ubojstvima, povezanost sa terorističkim grupama, involviranost stanovnika zapadne Evrope u cijeli slučaj su za medije bili izuzetno bitni s komercijalne tačke gledišta. De Smaele tako čitateljima prezentira nekoliko tekstova, među kojima se ističu oni koje su objavili Aberdeen Journal, The Nottingham Evening Post i The Manchester Guardian u kojima se otvoreno izražava sumnja u metode istrage koje sprovodi Osmansko carstvo, te se iskazuje bojazan da bi rezultati jedne takve istrage mogli dovesti do obračuna sa onima koji su „nepoželjni”. Osim toga, dosta se raspravljalo i o nedostatku slobode i cenzuri u osmanskoj štampi. Svi ti tekstovi su uglavnom bili prožeti ukazivanjem evropske superiornosti i suprostavljanju zapadnih sloboda, u ovom slučaju medijskih, orijentalnom svijetu „cenzure i obmane”. Ipak, treba spomenuti da su se neki ugledni mediji tog vremena distancirali od kampanje podrške Edwardu Jorisu. Autor to prikazuje na primjeru pisanja novina The Manchester Guardian, koje i pored svog kritičkog stava prema politici Osmanskog carstva i podrške koju su pružale opoziciji, nijesu željele stati u odbranu saučesnika u terorističkom napadu koji je prouzrokovao veliki broj žrtava.

U osmom poglavlju knjige naslovljenom „The Jorisards: Public Mobilization Between Local Emotions and Universal Rights” (225–246) Marnix Beyen, profesor historije na Univerzitetu u Antwerpenu, na slučaju Edwarda Jorisa prikazu-

je značaj javne mobilizacije u pogledu aktivizma i „borbe za ljudska prava”. Ovaj slučaj, u kontekstu javne mobilizacije, autor poredi sa slučajem Alfreda Dreyfusa u Francuskoj. Kao tri ključne osobe bitne za odvijanje mobilizacije označava Emmanuela De Boma i Victora Resselera, koji su svoju kampanju vodili iz Antwerpena, te Georgesa Loranda koji je bio ključna osoba u procesu nacionalizacije ovog slučaja i vođenja kampanje u korist Jorisa van Belgije. Beyen piše i o značaju emocija u ovom slučaju, kako bi se podržala majka Edwarda Jorisa, ističući akcije prikupljanja sredstava, koje su posebno dobro prošle među radničkom klasom. Izjave njegove stare majke, kojoj je on bio sin jedinac, prema kojim je on uvijek bio radostan, te nije bio u stanju nikoga ubiti, stvarale su empatiju kod Belgijanaca. Druga emocionalna strategija bila je Jorisov vizuelni izgled, pa je tako u medijima redovno prikazivan sa plavom kovrčavom kosom i dječeačkim licem, što je za njegov slučaj bilo od izuzetne koristi jer je to bilo vrijeme u kojem se pretpostavljalo da se zločinci mogu prepoznati na osnovu vanjskog izgleda. Ovakav vid mobilizacije je, prema riječima autora, dodatno učvrstio granice između Istoka i Zapada, a orijentalistički i rasistički stereotipi su se širili u cilju da se Osmansko carstvo postavi nasuprot zapadnog svijeta u kojem su humanističke vrijednosti postajale navodno sve dominantnije.

U zaključnom poglavlju ove knjige „Ottoman Armenian Revolutionaries and the Dilemma of Deliverance through Violence” (247–264), profesorica historije na Univerzitetu Northwestern, İpek K. Yosmaoğlu piše o razvoju revolucionarnog pokreta među Armencima. Kao vrstan poznavatelj prilika u osmanskoj Makedoniji autorica poredi djelatnost makedonske i armenske revolucionarne organizacije, ukazujući na specifičnosti armenskog pokreta u Osmanskom carstvu u odnosu na druge nacionalne pokrete koji se javljaju u 19. stoljeću u Evropi. Yosmaoğlu piše da su armenski politički pokreti prije svega bili skoncentrirani na poboljšanje položaja svojih sunarodnjaka iz radničke klase, a ne na uspostavljanje vlastite države. Kako je izostajao adekvatan odgovor osmanskih vlasti njihova borba je s vremenom poprimila nasilan karakter, što je dovelo do napada u kojima je stradao značajan broj civila. Iako su takav metod i ishodi u njihovim očima bili opravdani, autorica s pravom zaključuje kako i na primjeru Armenaca možemo vidjeti da nasilni odgovori na situaciju u kojoj su pripadnici jednog naroda obespravljeni u rijetkim situacijama mogu donijeti pravdu za taj isti narod. U analizi djelovanja ARF-a autorica se nije zaustavila na 1905. godini, te se nešto kraće osvrnula i na atentat u Berlinu 1921. godine, kada je Soghomon Tehlirian usmrtio Talaat Pashu i na posljedice koje je taj čin sa sobom nosio. Knjiga završava epilogom (265–271) koji je priredio Ed-

hem Eldem, a u kojem centralno mjesto zauzima osvrt na poemu *Bir lahza-i Teeh-hür*, osmanskog pjesnika, Tevfika Fikreta, te indeksom imena i pojmova (273–281).

U ovom recentnom izdanju izdavačke kuće Palgrave Macmillan čitateljima je predstavljeno devet radova različitih autora u kojima je fokus postavljen na istraživanje pokušaja atentata na sultana Abdülhamida II, te uzroka koji su prethodili tom događaju i posljedica koje su ga pratile. U ocjeni ovog djela složio bih se s profesorima Janet Polasky i Selimom Deringilom koji su između ostaloga napisali da je ova knjiga izvanredan primjer koji prikazuje na koji način je potrebno jedan lokalni događaj postaviti u globalni kontekst. Upravo je to jedan od razloga zbog kojeg sadržaj predstavljene publikacije može biti od koristi brojnim istraživačima koji se bave proučavanjem orijentalizma, međunarodnog prava, anarhizma, terorizma, nacionalizma, imperijalizma, značaja mass medija i diplomatskih odnosa u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća. Inovativan pristup autora, prilikom izučavanja ove teme, knjigu će zasigurno učiniti dodatno interesantnom i korisnom kako za struku, tako i za širu čitalačku publiku.